

bitral proferida á 3 de Agost de 1391. Y ab dita sentència entre altres coses en ella contingudas, los Arbitres de aquella sentència, y Pronunciaren, que lo Prior de Catalunya Señor de la Espluga y sos seccessors, o traçiners ó altres en son nom poguesen traure del Bosch de Poblet cada dia dos somadas de llenya per lo forn de la Espluga baixa y sempre que sels impediria, o penyoraria, tingués facultat dit Prior de traure la post del molí de dit Monastir y que pogués traure dita llenya de qualsevol part de dit bosch sino es dels llocs ahont es devesa, per coure lo forn tant solament de la Espluga baixa, y que rompesen dita llenya un palm demunt forcat dels arbres, y no devall forcat.

Consta de la sentència original que està en lo Arxiu del Real Monestir de Poblet. =

*ESTUDIS TARRAGONINS
DE
MOSSEN SANÇ CAPDEVILA*

LA PLAÇA DE LA FONT

A la segona meitat de la catorzena centúria i durant la prelatura de l'arquebisbe Pere de Clasquerí foren restaurades les muralles de Tarragona, en previsió dels acontexaments que podien esdevenir com a conseqüència de la guerra armada entre els reis Pere d'Aragó i Pere de Castella.

Amb aquella ocasió el clos mural fou eixamplat, per la banda de mig-jorn, avençant el mur des del lloc actualment conegut pels carrers de l'Enrajolat i dels Ferrers fins al que ocupa l'actual Rambla de Sant Carles; i entre la muralla vella i la *Muralleta* novament construïda hi quedà una plaça la qual primerament fou anomenada la Plaça del Corral, després la Plaça de Sant Francesc, la Plaça de la Font, la Plaça de Sant Fructuós i modernament encara fou rotulada amb el nom de la Plaça de la Constitució.

De les sobredites denominacions la del *Corral* i de la de *Font* foren les més populars i persistents, totes vegades que el nom prè del convent de Sant Francesc i de la capella de Sant Fructuós tan sols va durar el temps, relativament curt, en que aquells edificis religiosos formaren part de la referida plaça; i àdhuc en la primera de les mentades èpoques el nom de *Sant Francesc* no va eliminar pas l'antiga denominació del *Corral*, així com tampoc, en la segona, deixà d'anomenar-se plaça de la *Font* malgrat en alguns documents de les darreries del segle XVII i XVIII se l'anomeni *plaça de Sant Fructuós*.

El nom de *Corral* era el mot amb el qual era conegut aquell indret desde els primers temps de la restauració de Tarragona; i diu el comensal, Marian Mari, que aquell nom derivava de les corrides de carros que durant l'època romana, es feien en el Círc, el qual estava emplaçat en aquell lloc.

Al segle XVI la denominació de *Corral* fou definitivament substituïda pel nom de *Plaça de la Font* en ocasió d'haver-se instal·lat en aquell lloc una font d'aigües potables per a l'abastiment de la ciutat, l'història de la qual es la següent.

El Pou del Corral

Els historiadors de Tarragona ens parlan d'una obra hidràulica colossal, soterrada devall del que fou en l'època romana l'arena del Círc tarragoní.

Els autors de la *Tarragona Monumental* diuen que aquella obra, després d'haver-se'n perdut la memòria, fou descoberta al segle XVI, i suposen que fou construïda pels primers pobladors de Tarragona o pels ciutadans de la primitiva època de l'ocupació romana. Hernández Sanahuja, en la *Historia de Tarragona*, l'anomena «pou ciclòpic» i suposa que fou obrat al segon període de la raça troglodita. Morera, glosant l'esmentada relació d'aquest últim autor, diu que els romans s'aprofitaren d'aquella construcció i per

tal de facilitar el devallament a tanta profunditat, dividiren l'espadat soterrani en varis pisos, respectivament accessibles amb sencilles escales de mà. Aquella creencia, general en la meitat del segle passat, referent al famós Pou del Corral, fou esvaïda a les darres de la mateixa centúria amb l'aparició de documents que provaren com aquella obra fou feta al segle XIV amb ocasió de refermar-se la fortificació de la nostra ciutat. Avui, nous testimonis documentals ens confirmen que aquella obra, atribuïda als troglodites i als romans, fou altra de les empreses colossals que enalteixen la memòria dels ciutadans de la Tarragona tretzecentista.

La construcció del referit pou

A la reunió de prohoms tarragonins del 4 de juny de 1376 fou llegida una suplicació, la qual contenia la notícia següent: «Com los ciutadans de la ciutat de Tarragona, habitants devall lo portal de na Olivera, temps ha passat, a manament del Reverendíssim Senyor archabisbe o de sos vicaris, començaren a fer en lo Corral de Tarragona un pou; e asó a profit de la cosa pública de la dita ciutat, perque en aquella pogués haver aigua que, en necessitat de temps de guerres, aquella aigua per ningú no pogués ser tolt a als ciutadans ne habitants en aquella ciutat e en lo dit pou a fer e en trobar la dita aigua se son fetes moltes messioas e despeses...»

Als 2 de novembre de 1369, l'Arquebisbe Pere Clasquerí, concedia un salvo-conducte a favor de Joan Vidal de Girona, al qual anomenava Mestre de l'obra del pou que es tenia d'obrar a la plaça del Corral: «ut vos Joannes Vitalis Gerunde magister operis putei qui nunc de nostra licentia et spetiali mandato construi et rehedicari et operari, Deo duce, debet pro utilitate reipublice in platea vulgariter nuncupata lo Corral civitatis Tarracone».

El mateix prelat amb lletres calendades a Valls, als referit mes i any, manava al seu

col·lector de les rendes de Constantí que donés a Duran Martí, Jaume Fontanet, Miquel Quadres, Pere Perdiguier i Pere Messeguer, procuradors de l'obra del memorat pou, 25 lliures, les quals generosament les hi havia concedit per aquella construcció; en la qual lletra es fa constar com l'obra llavors s'estava realitzant: «Cum nos dederimuset concesserimus generose aduopus operis putei qui de presente fit et operatur in corrallo civitatis Tarracone...» Amb altra lletra aquell mateix jorn manava als veguers de la ciutat que obliguessin a pagar la contribució per a l'obra del pou a tots aquells que els mentats procuradors els indiquessin, tota vegada que l'obra era útil a tota la ciutat: «taliter quod dictum opus est comune et utile reipublice...»

Dels documents esmentats es dedueix palesament que el famós pou fou començat al novembre de 1369, baix la direcció del mestre Joan Vidal de Girona, que per a la construcció de aquella obra fou imposat un impost a varis ciutadans, i que per a l'administració de l'empresa fou nomenada una junta de cinc persones a les quals els memorats documents anomenen els procuradors de l'obra.

L'any 1374 sembla que encare continuaven els treballs, car els 19 de juny, l'Arquebisbe encarregà als seus jutges d'apel·lacions una causa presentada per Pere Perpinyà, corder, Arnau Ramón, Pere Perdiguier i Romeu Huguet, procuradors dels homes del Corral, contra Bartomeu Pere, que s'excusava de contribuir a l'obra del pou. En canvi, dos anys mes tard, l'instància presentada als 4 de juny de 1376 al Concell de la ciutat pels referits procuradors de l'obra, dona lloc a pensar que l'obra va tindre de suspendre's per manca de recursos, car en aquella suplicació els referits procuradors es queixen per això com «d'aquell pou sia stada treta molta manobra de pedra la qual la ciutat ha pres en fer i fortificar los murs d'aquella ciutat, en les quals mesions la dita ciutat alguna cosa no haja pagada ni bestreta, ja sia que la dita ciutat, après algún temps, la dita obra del dit pou prengué, aquella en aprés jaqué

car per no curar d'aquella, feren continuar e los ciutadans demunt dits sien obligats en tota cantitat de moneda a donar e pagar dins breu temps als hereus de Jacme Fontanet, corder que fo de Tarragona, lo qual bestragué, mentres vivia, en la obra del dit pou; per ço los demunt dits ciutadans supliquen lonrat consell de Tarragona que sia la sua honra i mercè que en pagar la dita quantitat de moneda dels dits hereus den Fontanet vulla ésser una cosa amb los demunt dits ciutadans, com lo dit pou se fes a profit de tota la cosa pública de la dita ciutat e dels ciutadans d'aquella ...»

En les actas municipals de l'any 1393 apareix un tal Andreu Güell com a mestre de l'obra del referit pou, al qual, encare, als 3 de juny de 1400, el Consell de la ciutat donava llicència per a continuar els treballs hidràulics; per be que als 2 de desembre de 1405 autoritzava al mateix mestre per a cegar el buit soterrani, tal volta per haver resultat inútils els esforços esmerçats.

La font de la plaça

Francisco Albiñana i Andreu de Bofarull en la «Tarragona Monumental», pàgina 172, diuen que el Cardenal Ram «mandó colocar un ingenio en su pozo, el qual surtió por muchos años a la ciudad, hasta que habiendo otros prelados conducido las aguas exteriores por medio de la restauración del conducto romano, se abandonó aquella y su entrada fué obstruida». Emili Morera, en la «Tarragona antigua y moderna», rectifican les notes amb les quals glosa la «Historia de Tarragona» de Hernández, diu que l'obra del pou del Corral fou «concluida en 1438 cuando el Prelado Ram determinó utilizar sus aguas para el abastecimiento de la ciudad» i més avall afegeix: «para decender al fondo del pozo construyéronse desde el siglo XV ocho o nueve bóvedas de mampostería hidráulica a ciertas distancias, con un boquete en cada una para su mutua comunicación, formando otros tantos pisos que con el superior y el

último, ascienden a once relacionados mediante escaleras de mano, por las cuales puede llegarse hasta el fondo y beber el agua en los mismos manantiales».

No sabem pas d'on han tret la referida notícia aquells bons senyors. L'arxiepiscopologista Blanch refereix com el cardenal Ram, als 31 de desembre de 1438, aplicà per deu anys la renda de l'almonya de Santa Tecla a l'obra de conducció de l'aigua del Llorito a la ciutat, la qual aplicació fou revocada l'any següent en assabentar-se de que els diners no es gastaven com calia; però ni el referit cronista eclesiàstic, ni el seu traductor Valls, ni el comensal Mari esmenten res que tinga relació entre el Prelat Domenec Ram i el pou del Corral.

Es, però, indubtable que la primitiva font de la plaça del Corral fou alimentada amb les aigües del referit pou; per be que no consta concretament quan fou trobada l'aigua ni quan la font començà a rajar. Es ben possible que durant el setje de Joan II (1462) s'hagués enfonsat l'abandonat pou sec fins a trobar el desitjat licor; car a les primeries de la centúria següent ja trobem documentada la font.

L'acta capitular corresponent als 5 de gener de 1519 testimonia com el Capítol, aquell dia, comissiona al Degà, al Hospitaler i al canonge Gualtrú per a proveir de les coses necessàries al règimen de la font o del pou del Corral: «ad providendum de necessariis pro regimine fontis sive putei del Corral». Així mateix moltes altres escriptures de la segona desena del segle XVI parlen de coses referents a la nova font, les quals fan pensar que aleshores s'acabava de construir.

Enginy per a treure l'aigua del pou o de la font

L'acta municipal del 8 de novembre de l'any 1520 diu textualment que: «sobre l'exercici fahedor per traure laigua de la font han conclòs y determinat los predits (consellers) o la major part que cerquen los senyors de

consols ensemps ab les persones, en dies passats sobre assó elegides, medi y expedient ab la persona que los parrà, que fassa en tota manera lo exercici per traure la aigua de la font del Corral per lo bé y utilitat de la ciutat e poblats en aquella e ques treballe e fassa diligencia en cobrar les trenta lliures foren en dies passats donades a mestre Jaume Ferrer, relotger, per fet dit exercici ab totes les forces e maneres los sera vist esser fahedor». També l'acta capitular del 20 de novembre del referit any parla de la fabricació de la font de la plaça del Corral.

L'enginy del relotger Jaume Ferrer sembla que es va espàllar amb poc temps o al menys no va donar els resultats prou satisfactoris, car als 30 d'octubre de 1524 el pintor Joan de Burgonya i el cerraller Laudus Garba, cobraven part de les cinc centes lliures convingudes entre élls i els consuls per les quals aquells s'havien compromès a fer un enginy per a pouar l'aigua del pregonísim dipòsit: «ratione artificii pro extraccione aque in puteo platee ipsius civitatis, per nos facti prout in ipsa capitulacione ad quam nos referimus latius continetur...» Així ho resen els protocols notariais del referit any 1524 en els fol. 124 i 150.

Projecte de decorar la font amb l'imatge de Santa Tecla

El Consell municipal del 17 de setembre de 1520 versava: «sobre les senyals de Santa Tecla del molí e la ymatge de Santa Tecla ab lo senyal de la ciutat per a la font del Corral» i «es estat per tots los demunt dits determenat que los senyals de Santa Tecla per lo molí de la ciutat i la imatge de Santa Tecla ensemps ab lo scut e armes de dita ciutat stant en dita ymatge sien posats axi en lo molí com en la font del Corral, segons en dies passats es stat ja determenat a coneixensa dels magnífics senyors de consols e sils porra donarne alguna rahó al Rent. Capítol bonament concordarho sie en facultat de dits senyors de consols, remetentho tot a ses magnificències».

El Capítol, però, segons l'acta del 22 del mateix mes, no consentí en que la referida imatge fos col·locada en la font tal com estava feta; per la qual cosa el Consell municipal, als 8 de novembre següent, deixava a la voluntat dels consols el reformar-la: «sobre la Ymatge de Santa Tecla de la font, tots los damunt congregats o la major part han determenat y remès als dits senyors de consols que sobre dita ymatge de Santa Tecla se ha de posar a la font del Corral si a dits consols porrà posar dita ymatge o ferne altra de nou y posarhi armes de dita ciutat sia tot remès a élls, donantlos encara poder sils paria dexarho en mans del Rim. Sor. Archebisbe, dextrant a determinació dels dits senyors de consols».

La font monumental

Durant la prelatura de l'Arquebisbe Joan Vich i Manrique fou conduïda l'aigua de la font del Llorito a la ciutat, la qual a les quatre de la tarda del dia 7 de maig de 1607, començà a rajar al pla de la catedral i fou rebuda amb un repic de campanes, grans salves d'artilleria i un entusiàstic esclat de festes populars. Amb aquella ocasió sembla que fou instal·lada una nova font a la plaça.

Més tard, l'Arquebisbe Santián feu reconstruir l'aqüeducte romà per tal de resoldre definitivament la secular misèria d'aigües que patia la ciutat, i als dos quarts de nou del vespre del dia primer de desembre de 1798, arribaren les desitjades aigües al jardí del Palau Arquebisbal. A la tarda de l'endemà ja brollaven d'un surtidor improvisat al pla de la Seu, davant del qual l'Arquebisbe Francesc Armanyà feu solemne ofrena del preciós líquid a la ciutat, i al 3 de desembre d'aquell mateix any 1798 s'instal·lava una nova font a la nostra plaça.

L'any 1827 s'acordà donar a la font de referència contorns monumentals i al efecte fou encomenat al mestre Pere Anton Verdeol la construcció del pedestal i columna i a l'escultor Vicenç Roig l'estàtua de l'Espe-

rança, que devia encimbellar aquella. A les primeries d'abril d'aquell mateix any 51 presidaris conduïen a la plaça les peces escarpe-llades, plantaren la columna sobre l'esgraiat pedestal i hi encimbellaren la figura simbòlica de l'Esperança.

Als 21 d'abril de 1827 el canonge Guillèm de Rocabruna havia pagat 1.255 lliures i 12 sous per la monumental font, repartida la quantitat en aquesta forma: al mestre Pere Anton Verderol, per la pedra picada, 550 lliures; al mestre Vicenç Roig, per l'estàtua de l'Esperança, 90 lliures; al mestre Josep Gil, per la canyeria, excavació, etc. 333 lliures, 12 sous, 8 diners; pels canons de terra cuita del conducte, 71 lliura, 8 sous, 9 diners; als presitaris, 45 lliures, 11 sous, 3 diners; per les quatre canelles portades de Barcelona, 165 lliures.

* * *

L'àrea de la plaça de la Font, amb el decurs del temps ha sigut tant variada com els seus contorns, dels quals es fa impossible imaginar-ne les successives evolucions per manca dels plànols antics. La situació, però, documentada dels edificis que des de la restauració de Tarragona ençà l'han revoltada manifesta palesament les múltiples transformacions que ha tingut aquell urbà recinte.

Al segle XII apareix el Corral fora del clos murallat amb vàries construccions derrocades i amb la capella de Sant Salvador, la qual Sant Olaguer donà l'any 1128 al bisbe de Vich.

Als segle XIII la referida capella de Sant Salvador fou convertida en residència de Framenors i no gaire lluny d'aquell monestir els mercedaris hi bastiren la capella de Santa Eulàlia.

Al segle XIV la plaça del Corral ja formà part de l'interior de la ciutat per haver-se aixemplant les muralles d'aquella banda; i llavors la nova plaça esdevingué una de les més populars de la ciutat en la qual s'hi celebraven les fires amb els corresponents retorns, etc., la qual cosa feu que anés urbanit-

zant-se més i més aquell indret de la ciutat.

Al segle XVII s'hi construí el convent de Dominics prop del lloc on l'havien tingut els Franciscans i aprofitant-se de l'església de Sant Fructuós que hi tenien els canonges.

Finalment al segle passat s'hi arrengraren les cases particulars que hi campaven en desordre i s'hi construí el palau de l'Ajuntament i de la Diputació sobre les runes del convent dominicà.

NOTICIARI

En 1367 el rei Pere el ceremonios ordenà la fortificació de Poblet, que dos anys més tard dirigia fra Guillem de Guimerà, comandador de Barbarà i lloctinent del Governador de Catalunya. Aquesta autoritat disposà bastir el cercle de muralles actualment existent, que llavors com ara no tancaven tota la clausura ja que deixaren existent en son lloc el frontis de l'església major, la torre de les armes amb l'adjunta capella de Sant Esteve, i un edifici aixecat anteriorment al costat de la casa del mestre de novicis destinada actualment a domicili del patronat del monestir.

Ignorem lo que fou aquesta darrera construcció, de la qual sols quedava al aire una paret de tanca, feta després que l'aiguat de Santa Tecla. en 1874, s'emportà la muralla anterior. En son costat de fora existia un munt de runes, malt tapant els restes de murs de 70 centímetres de gruix eixint a flor de terra, suficients per a senyalar els límits d'un edifici de 17,90 metres de llargària per 7,70 d'amplada.

Aquesta ruïna acaba d'ésser descoberta en les obres actualment en curs per a refer la muralla del rei Pere i restablir son pas de ronda, abans completament trencat. Es curiós observar que en la neteja dels llocs no s'ha trobat cap obra de pedra ni restes de parets o de teulissos indicant qual pogués ésser la distribució del edifici allí sens dubte existent.

Però s'hi han fet dos importants descubi-